

УДК 340.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.4>

СТЕПОВА РУСЬ: ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНОГО УСТРОЮ РУСИ ДО ПРИЙНЯТТЯ ХРИСТИАНСТВА

Даниленко Б.В.,
кандидат юридичних наук, адвокат,
ORCID: 0000-0003-4314-9051,
danilenko1@ukr.net

Даниленко Б.В. Степова Русь: особливості суспільного устрою Русі до прийняття християнства.

Автор розглядає суспільний устрій Русі з позицій ведичного правопорядку.

Про Русь до християнізації ми не маємо достатніх писемних відомостей. Чимало науковців, особливо іноземних, використовують брак джерел як доказ того, що Русь до того часу перебувала у дикому стані: не мала ані державності, ані права, ані писемності, ані релігії. Але такі судження суперечать дійсності. До прийняття християнства Русь, як і інші народи Європи та Азії, мала ведичну релігію. У ведах були викладені основні засади права, держави, суспільного устрою, правового статусу членів суспільства, тощо. Веди визначали усі основні сторони суспільного життя.

Це підтверджують численні джерела. В Україні залишилося багато свідчень ведичних порядків минулого. Наприклад, прізвища сучасних українців, як і прізвища запорозьких козаків, свідчать про те, що їх предки мали такий само чотирьох варновий устрій, який досі зберігається в Індії. На Русі поклонялися ведичним богам: Сур'ї, Індри, Крішні, Вішну, тощо.

Прийнято вважати, що слов'яни, як й інші народи Європи, вели виключно осідлий спосіб життя і переважно займалися землеробством. Їх непримиренними ворогами були кочівники степів азійського походження. Проте концепція «боротьби лісу зі степом» – вигадана істориками ХІХ сторіччя і суперечить дійсності. На думку автора, руси, так само як і скіфи, поділялися на варни і касти згідно вед і правових актів, прийнятих на їх підставі. Нижча варна вела осідлий спосіб життя і займалася землеробством. Вища варна вела кочовий спосіб життя і займалася скотарством. Вона також була варною воїнів. Лише із їх середовища на Русі обирали князів. Найвищою варною були жерці – волхви.

Автор стверджує, що розуміння варново-кастового поділу суспільства має важливе методологічне значення для науки історії держави і права. На його думку, без урахування цього фактору неможливе правильне розуміння розвитку державності, права та політичної історії Русі, так само як й інших країн Європи та Азії.

Ключові слова: веди, Русь, Україна, скіфи, степ, землероби, скотари, варна, Велесова книга, арії.

Danilenko B. The Steppe Rus: peculiarities of social structure of Rus before Christianity.

The author makes a research of the structure of Rus society on the basis of vedic law.

We have lack of written data about Rus before Christianity. On this basis many scientists, especially foreign, affirm that Rus before Christianity was a wild country: no state, no law, no writing, no religion. But such statements are fals. Before Christianity Rus had vedic religion, as most of the countries in Europe and Asia. Basic features of state, law, structure of society, rights and responsibilities of individuals were established by vedas. Vedas as the sacred books defined main features of ancient Rus society, that was highly developed.

These statements are confirmed by many sources. Many evidences of vedic culture still exist in modern Ukraine. The names of ukrainian cossacs, as the names of modern Ukrainians show, that the ancestors of ukrainian people recognised the devision of society on the same four varnas, as in India. Rus people worshiped vedic Gods: Surya, Indra, Vishnu, Krishna and other. One of the ancient slavonic Gods is named Kolodiy. That is also the name of one of the biggest ukrainian holiday. It has the same roots as the biggest modern holiday in India – Holi (we can compare Kolodiy – Holi – and english “Holiday”).

Modern history says, that slavonic people, as the other people of Europe, used to live on the same place

and their main activity was agriculture. Their enemies were nomades of asian origin, that lived in steppes. But this concept of the war between europeans as the habitants of the woods and asians as the habitants of steppes is artificial and fals. It was constructed by historians of XIX century. The falsity of this concept was proved by soviet scientists. It is interesting to admit, that scientists of moden Ukraine consider that false historian conceptions were developed by the government of Russian Empire. On one hand, this is true. But on the other hand, the same concepts dominate in Great Britain and other countries.

The author claims, that Rus society, as the society of scythians, was devided on varnas according to vedic law. The lower varna lived in woods and their main main activity was agriculture. The higher varna lived as nomades in steppes and grazed the cattle. Also the people of higher varna were warriors. Rus people choosed their kings only among these people. The highest varna was vedic priests – the volhvy.

The author also claims, that the knowledge of varna–casta devison of society has high methodological value for the science of history of law and state. The correct understanding of the development of the state, law and political history of Rus, as the other countries of Europe and Asia, is impossible without understanding of the role of this factor.

Key words: vedas, Rus, Ukraine, scythians, steppe, farmers, herdsmen, varna, the Book of Veles, aryan.

*«І б'є крилами Мати-Сва-Слава,
та розповідає нащадкам про тих,
кто не піддався ані варягам, ані грекам»
Велесова книга*

Вступ. Про часи до прийняття християнства ми маємо лише фрагментарні відомості. Тому навколо цього періоду історії Русі виникає найбільше суперечок. У вчених немає повної єдності ані щодо способу життя, ані щодо рівня розвитку слов'ян до християнізації. Такі суперечки тривають уже не перше сторіччя. За відсутності належних писемних джерел важко довести ту чи іншу позицію. В той же час сучасна наука надає нові відомості з інших джерел, і навіть відкриває нові писемні джерела. Тому дослідження суспільного устрою Русі до прийняття християнства ніколи не втрачає актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різні періоди спосіб життя Русі досліджували Шльоцер, Щербатов, Стрінгольм, Болтін, М.І. Костомаров, М.М. Покровський, В.Й. Ключевський, М.В. Довнар-Запольський і М.О. Рожков, М.К. Любавський, Ю.В. Готьє, С.В. Бахрушин, Б.Д. Греков, Л.М. Гумільов, Н. Девіс та ін. У ХХ сторіччі варто відзначити дослідження суспільного устрою Русі радянських істориків Б.Д. Грекова та Л.М. Гумільова, що здійснили великий вплив на сучасні погляди стосовно цієї проблеми в Україні, а також англійського історика Н. Девіса, який, завдяки своїй популярності, здійснив значний вплив на формування поглядів сучасників на давню Русь на світовому рівні.

У нашій попередній публікації ми продемонстрували, що в давні часи на всьому континенті Євразія панувала ведична культура і ведичний правопорядок. До прийняття християнства саме ідеологія Вед визначала суспільний устрій народів Європи та Азії. Ведична культура у широкому розумінні лежить в основі держави і права України та інших країн континенту.

Мета статті – визначення особливостей суспільного устрою Русі до прийняття християнства у світлі ведичного правопорядку.

Основна частина. Наші знання про Русь до прийняття християнства вкрай обмежені через брак писемних джерел. Вважається, що перші писемні відомості про слов'ян ми отримуємо від грецьких і римських вчених [1, с. 60]. Це фрагментарні відомості, в яких автори навіть не можуть відрізнити слов'ян від германців та інших етнічних груп. До початку християнізації Русі, тобто до ІХ сторіччя, ми маємо лише фрагментарні писемні відомості про Русь.

Тому чимало істориків не надають належного значення часам, що передували прийняттю християнства.

Через брак відомостей про дохристиянські часи дослідники не можуть досягти згоди навіть стосовно способу життя давніх слов'ян. Наведемо короткий огляд поглядів вчених різних епох на цю проблему, який здійснив Б.Д. Греков.

Ще письменники ХVІІІ сторіччя ніяк не могли досягти згоди щодо того, з чого почалася давня Русь. У той час, як князь Щербатов або Шльоцер були готові малювати наших предків Х сторіччя «дикунами», що ледь не бігали на карачках, були дослідники, яким ті самі предки здавалися освітченими європейцями у стилі того самого ХVІІІ сторіччя. Щербатов оголосив давніх жителів Росії прямо «кочовим

народом». «Хоча у Росії до хрещення, – каже він, – і були гради, але вони були як притулки, а в цілому народ, а особливо найбільш знатні люди, що вправлялися у війні та набігах, здебільшого у полях жили, переходили з місця на місце». «Звісно, люди тут були, – розмірковував Шльоцер, – Бог знає, з яких часів і звідкіля вони прийшли, але люди без правління, подібні до звірів і птахів, що наповнювали їх ліси». Щербатову та Шльоцеру заперечував Болтін, який вказував на розвинутий суспільний та політичний лад русів, на існування у них міст, права, писемності, зносин з іншими народами.

Цей спір у дещо іншій формі перейшов і до XIX сторіччя і дожив до XX сторіччя. В.Й. Ключевський, М.В. Довнар-Запольський і М.О. Рожков, з одного боку, і з іншого – М.К. Любавський, Ю.В. Готьє, М.М. Прокровський та інші у XX сторіччі ще продовжували спір про те, чим і як займалися слов'яни у найдавніший час свого існування, що нам відомий, що було основою економічної бази їх існування. Ю.В. Готьє, значною мірою М.К. Любавський і, нарешті, М.М. Прокровський наполягали на тому, що за основу давньослов'янського господарства слугувало землеробство, в той час як В.Й. Ключевський, М.В. Довнар-Запольський та М.О. Рожков вважали землеробство за другорядне заняття і на перше місце висували полювання на хутряного звіра. С.В. Бахрушин займав компромісну позицію. Він вважав, що землеробство, що існувало у придніпровських слов'ян і раніше, набуло панівного значення лише із XI сторіччя. [1, с. 66].

Сам Б.Д. Греков був запеклим прихильником землеробства як основного виду діяльності русів [1, с. 94]. Головним предметом його наукових досліджень були нижчі категорії руського суспільства, в першу чергу селяни-землероби («общинники»). Така позиція якнайкраще відповідала інтересам комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС). Саме тому його монографія «Київська Русь» протягом декількох десятиріч у широких читацьких колах виглядала «головним» дослідженням з історії Русі домонгольського періоду [1, с. 26]. Погляди Б.Д. Грекова на давньоруське суспільство надовго увійшли у підручники для вищої та середньої школи [1, с. 29]. Звідти вони потрапили до українських підручників. Власне українська історична освіта – це продукт комуністичної освіти. Але це вже виходить за межі нашого дослідження і буде розглянуто у наступних публікаціях.

В сучасній українській науці домінує погляд, відповідно до якого основним заняттям наших предків було землеробство. Вони вели осідлий спосіб життя.

Ще один важливий аспект в контексті нашої теми – тип ландшафту, в якому мешкали руси. Вважається загальноприйнятим, що слов'яни жили в лісовій кліматичній зоні і вели осідлий спосіб життя. Степову кліматичну зону займали кочові народи азійського походження. Між осідлими землеробами лісів і кочовими скотарями степів була принципова ворожнеча. Степовики постійно тероризували лісовиків грабіжницькими набігами, в яких слов'ян часто обертали на рабів. Лісовики здебільшого просто страждали від таких набігів.

Саме таку концепцію одвічної боротьби лісу зі степом сповідує українська освіта. Проте чи відповідає вона дійсності? Чи була насправді боротьба лісу зі степом?

Відомий російський історик Лев Гумільов спростовує таку модель на підставі розгорнутої аргументації [2, 416–435]. Власне, як зазначає історик, хибність наведеної вище концепції науково доведено й іншими вченими ще в першій половині XX сторіччя. Цю позицію зайняли О.Ю. Якубовським, В.О. Пархоменко, В.О. Гордлевським, В.О. Белявський. В.А. Пархоменко прямо говорить, що ідея одвічної принципової боротьби Русі зі степом має явно штучне походження [2, с. 428]. Добре відомо, і звідки походить ця ідея: вона була розроблена і підтримана урядом Російської імперії у XIX сторіччі з політичних міркувань [2, с. 419–421]. Започаткував її С.М. Соловйов. Цю концепцію некритично прийняли В.Й. Ключевський, П.М. Мілюков, О.Є. Пресняков, Г.В. Вернадський та Б.О. Рибаків, М.І. Костомаров, В.Б. Антонович, М.С. Грушевський, В.Г. Ляскоронський та інші [2, с. 418].

Л. Гумільов демонструє, що поділ народів на кочові і осідлі має відносний характер. Ландшафтом, в якому мешкали давні русичі, були меншою мірою лісові масиви, а більшою мірою лісостепи, опілля та річкові долини. За умови вкрай низької щільності населення Русі у ній практикували перелогові системи землеробства, які вимагали неповної осідлості; не можна виключати і напівкочівництво на основі скотарського господарства, особливо у степовій зоні.

Не були кочівниками і тюрки. Біля зимівників розвивалося землеробство, як у козаків – донських та запорожських – та у ногайців. Різниця між «лісом» і «степом» була не такою вже й великою, особливо якщо врахувати, що у XII сторіччі степ був вкритий острівцями лісу. Їх знищили люди у XIX сторіччі [2, с. 419].

Також Л. Гумільов слушно звертає увагу на те, що скотарське і землеробське господарство були тісно пов'язані, адже обмін продуктами важливий для обох сторін [2, с. 417-418].

В той же час Л. Гумільов все ж таки притримується загальноприйнятого поділу: європейці – осідлі, азіати – кочівники: «Степові простори Північного Причорномор'я завжди були зручними для розвитку скотарства. Тому до Східної Європи переселялися азійські кочівники. Звісно, ці міграції викликали зіткнення із місцевим населенням – слов'янами, господарство яких було пов'язане із лісовими масивами та річковими долинами» [2, с. 417].

Але чи так було насправді?

Л. Гумільов також пропонує оригінальний підхід, відповідно до якого у XII-XIII сторіччях Половецька земля (Дешт-і-Кипчак) та Київська Русь склали одну поліцентричну державу [2, с. 291]. Але цей підхід не зачіпає традиційного погляду на спосіб життя слов'ян. Адже така держава складалася з двох частин різного походження: осідлих русів і кочових половців.

В контексті даного дослідження велике значення має відкриття «Велесової книги» в першій половині XX сторіччя. Варто зауважити, що на даний час в академічному середовищі превалює позиція, відповідно до якої «Велесова книга» – фальсифікація. Проте ми не можемо погодитися із таким поглядом, оскільки він аргументовано і всебічно спростований багатьма відомими представниками різних гуманітарних наук.

Після того, як «Велесова книга» набула широкої популярності, вчені одразу ж поділилися на два табори: прихильників та противників автентичності книги. Серед прихильників Велесової книги багато авторитетних вчених із світовим ім'ям. Автентичність тексту Велесової книги доведена багатьма науковцями. На нашу думку, найбільш повно і всебічно на високому науковому рівні це продемонстрував харківський професор І.М. Рассоха [3]. Тому ми не будемо зупинятися на доведенні того, що вже давно доведене іншими дослідниками. В той же час, в контексті нашої теми і в процесі нашого дослідження, ми продемонструємо нижче автентичність Велесової книги з нової перспективи.

За час, що минув з моменту відкриття «Велесової книги», було здійснено чимало її часткових та повних перекладів. Хоча книга і написана мовою, дуже подібною до сучасних слов'янських мов, її переклад становить значні труднощі для сучасників з різних причин. Тому переклади книги, незважаючи на десятиріччя досліджень, досі доволі далекі від оригіналу. Найбільш відомий переклад на українську мову здійснив Б.І. Яценко. Проте, на нашу думку, значно досконаліший більш пізній переклад книги українських філологів Валентини Гнатюк та Юлії Гнатюк на російську мову [4]. Тому ми будемо користуватися саме ним.

«Велесова книга» демонструє історію Русі, яка суперечить багатьом усталеним концепціям. Наведемо історію виникнення слов'ян, викладену в таблиці 7-Ж:

«В давние времена жил Богумир, муж Славы, и имел трёх дочерей и сыновей. Они водили скот в степях и там жили, потчываясь травами. И были они послушны богам и наделены разумом. И мать их, которую звали Славуня, заботилась об их потребностях. И сказал однажды Богумир в седмицу: «Мы должны дочерей наших отдать (замуж) и увидеть внуков». Так сказал, запряг свою повозку и поехал куда глаза глядят. И приехал к Дубу, стоявшему в поле, и остался на ночь у костра своего. И увидел вечером троих мужей на конях, направлявшихся к нему. Сказали они ему: «Будь здрав! Что ищешь?» Рассказал им Богумир о печали своей. Те же ответили, что сами в походе, чтобы найти жён. Вернулся Богумир в степи свои и привёл троих мужей дочерям, откуда произошли три славянских рода.

От них произошли древяне, кривичи и поляне, поскольку первая дочь Богумира именовалась Древа, вторая – Скрева, а третья – Полева. Сыновья же Богумира имели свои имена: Сева и младший – Рус, отсюда происходят северяне и русы. Три же мужа были – три (небесных) Вестника – Утренник, Полуденник, Вечерник. Сотворились те роды в Семиречье, где мы обитали за морем в краю Зелёном¹ и где водили скот прежде Исхода к Карпенским горам. И было это за тысячу триста лет до Германареха. А во времена (Германареха) была великая битва на берегах Готского моря, и там Праотцы накидали курганы из белых камней, под которыми погребли своих бояр и вождей, павших в сече» [4, с. 99–101].

У наведеному тексті таблиці 7-Ж «Велесової книги» міститься багато незвичного для нашої науки і такого, що варте уваги. Проте, в контексті даного дослідження, нас цікавить лише один аспект. В цій руській легенді про виникнення слов'ян з усією очевидністю мова йде про людей, що живуть у степу і займаються кочовим скотарством, що прямо суперечить стереотипу про слов'ян як виключно осідлих землеробів.

¹ П'ятиріччя (Пянь) та Семиріччя — територія Середньої Азії, що охоплює частину сучасного Афганістану, Пакистану та Індії, де тече священна річка Інд із сімома (або п'ятьма) основними притоками.

Подібних історій багато у «Влес книзі». Вона написана для воїнів, що ведуть у степах кочовий спосіб життя і випасають скотину. Про це також красномовно свідчать цифри. Ми наведемо приблизні дані, які не претендують на абсолютну точність, оскільки переклади «Велесової книги» далекі від досконалості. Але і приблизні цифри достатні, щоб скласти повну картину. Так, степ у ній згадується 31 раз, а ліс – 7 разів. Сільськогосподарські культури та плоди рослинництва – 24 рази, а скотина 57 разів. 17 разів згадуються дикі трави, і часто підкреслюється, що вони злачні, тобто поживні для скотини.

В той же час, ніхто з відомих нам дослідників «Велесової книги» не надав пояснення протиріччю між традиційним поглядом на слов'ян і тим, що написано у книзі. Більше того: незважаючи на те, що таке протиріччя лежить на поверхні, ніхто із дослідників у своїх працях навіть не звернув на нього увагу!

Як же пояснити, чому «Велесова книга» говорить про слов'ян як кочових степовиків?

Загальновідомо, що слов'яни прийшли до Європи внаслідок Великого Переселення Народів, яке тривало не одне покоління. Щоправда, звідки приходили сучасні Європейці – послідовно кельти, германці, слов'яни – наука історія не має загальноприйнятого пояснення. «Велесова книга» має це пояснення, що і є однією із причин її дискредитації. Але цю проблему ми розглянемо в іншій публікації.

Отже, слов'яни могли вести кочовий спосіб життя, і, природно, господарство, засноване на скотарстві, в часи переселень. Проте навіть із загальноприйнятої версії історії відомо, що слов'яни осіли на сучасних територіях проживання ще у V-VI ст. н.е., тобто, як мінімум, за 300 років до написання Велесової книги (IX ст. н.е.). Очевидно, що за такий період люди, що мають за основний осідлий спосіб життя, уже давно «осіли». І, як землероби, освоїли нові угіддя. Чому ж тоді автори Велесової книги закликають іти у степи і випасати скотину?

Можна запропонувати таку версію: жерці (автори книги), як люди обізнані, запропонували русам згадати старі прийоми кочового скотарства задля втечі від ворогів на інші землі (як це бувало неодноразово за свідченнями «Велесової книги», що підтверджують й інші джерела). Скотарство давало можливість одночасно постійно пересуватися (уникаючи ворогів) та забезпечувати себе продовольством. Але в той же час автори Велесової книги закликають боротися за свою землю до смерті. Тож ця версія породжує чергове протиріччя, яке неможливо вирішити. До того ж вона практично нездійсненна – землероби не можуть у короткий строк перетворитися на скотарів. Щонайменше, де ж узяти стільки худоби, щоб прогодувати масу землеробів? Тому ми одразу відкинемо цю версію як неспроможну.

Ми запропонуємо зовсім іншу гіпотезу. Попередньо відзначимо, що як критерій для відбору наукових гіпотез ми застосуємо запропонований І.М. Рассохою принцип максимальної повноти змісту. Відповідно до нього з можливих історичних версій слід вибирати таку, яка несуперечливо пов'язує між собою найбільшу кількість історичних фактів. Інакше кажучи, серед різних пояснень слід вибирати те, яке несуперечливо пов'язує воедино найбільшу кількість різноманітних відомостей з різноманітних історичних джерел [3, с. 288-289].

Наведемо нашу наукову гіпотезу, яка має пояснити, чому автори книги говорять про степ.

За свідченнями Геродота, скіфи поділялися на землеробів та скотарів [5, IV, 18-19]. Серед скіфів він виділяв царських скіфів, які вважали решту своїми рабами [5, IV, 20]. Царські скіфи були кочівниками і скотарями. Вони займали вище положення щодо землеробів.

З погляду сучасності можна подумати, що Геродот помиляється. Скіфи скотарі та скіфи землероби – це різні народи. Адже географи давніх часів часто називали усі народи, що жили в певному напрямку, за назвою своїх безпосередніх сусідів. Наприклад, елліни, що мали колонії на північному узбережжі Чорного моря, знали, що північніше моря живуть скіфи. Тому вони могли називати усіх, хто жив на північ від Чорного моря, хоч до самого Північного Льодовитого океану, скіфами.

Такий підхід був поширеним у давні часи, що становить для сучасної науки добре відомий факт. Так, за висловом Андерса Магнуса Стрінгольма, шведського історика XIX сторіччя, усім неосвіченим народам притаманно називати усі країни, держави і частини світу за ім'ям земель, що є сусідніми з ними і відомі їм раніше за інші [6, с. 220]. Так, наприклад, лапландці називають Росію *Karjeli-rika* за назвою сусідньої Карелії, а Норвегію – *Maega* за назвою норвезької землі, що мала це ім'я. Латвійці, навпаки, називають Росію *Kreeve-semme* за давнім племенем, що межували з ними – кривичами. Фінни називають Естонію *Wiroma* від Вірланда (округа чи певної частини Естонії), а Німеччину – *Saxamaa* за Саксонією. Можна навести багато інших подібних прикладів [6, с. 222].

І за прикладами далеко ходити не потрібно. У деяких середньовічних джерелах можна зустріти відомості про те, як на ярмарок прибували кораблі данців, норманів, слов'ян, сембрів та інших скіфсь-

ких народів [6, с. 213]. Варто зауважити, що мова йде про час, коли скіфи вже давно покинули береги Чорного моря.

На такому ґрунті в історичній науці поширилась думка, відповідно до якої скіфи скотарі і скіфи землероби Геродота – це різні народи. Цей погляд залишився незмінним і в українській історичній науці, яка успадкувала його, як і більшість історичних концепцій, у готовому вигляді з радянської історичної науки.

Проте така версія розсипається при зустрічі з іншими історичними фактами.

Так, у курдів щонайменше із III тисячоліття до н.е. більшість населення поділяється на дві касты: скотарі та землероби. Землероби підкоряються скотарям. Так само було в шумерському царстві, де реяти підкорялися Енсі, у курдів Ейан – «відомий» – яким може стати лише кочівник-пастух, але селянин – ніколи. Реати (землероби) навіть не мали права захистити себе перед агою або іншими благородними нижче за рангом з інших племен [7, с. 72]. Дивовижно, але ці порядки зберігаються у деяких курдських племен досі. Взагалі сучасні курди зберігають чимало давніх порядків, тому ми ще не раз до них звернемося. Тут же змушені визнати, що історія та сучасність курдів точно співпадає із відомостями Геродота про скіфів!

Ми не даремно вжили термін «каста» щодо курдів. Адже курди дотримуються арійських ведичних порядків. Як відомо, Веди передбачають поділ суспільства на варни (касти).

Для подальшого правильного розуміння суспільного устрою арійського ведичного суспільства необхідно розмежування юридичних понять «варна» і «каста». Варна – це категорія людей, що займають відповідне положення у суспільстві («клас» за термінологією марксизму). Поділ на варни – найдавніший поділ суспільства на категорії, що відомий сучасній науці. Поділ суспільства на варни передбачений найдавнішими ведами. Найраніша версія виникнення варн викладена у міфі Ріг-Веди під назвою «Пуруша-сукта» [8, с. 304]. Він визначає чотири варни.

Згідно найбільш відомого на сьогодні письмового правового джерела, прийнятого на підставі вед – «Законів Ману» («Манусмріті») – суспільство поділяється на 4 варни: «А для процвітання світів він (Брахма) створив із своїх уст, рук, стеген і ступнів брахмана, кшатрія, вайш'ю та шудру (відповідно)» [9, с. 45]. Брахмани – жерці, кшатрії – воїни, вайш'ї – селяни, шудри – робітники.

Каста — це категорія людей в межах певної варни. В основі визначення каст лежать різні критерії, тому їх дуже важко класифікувати [10, с. 37]. З часом кількість каст збільшується, але варни залишаються сталими. Наприклад, у сучасній Індії існує понад 1800 (!) брахманських каст, які зводять свій родовід до того чи іншого ведійського мудреця. Численні брахманські касты отримують назви або за заняттям, або за місцем проживання – ці назви стають частиною імені чи прізвища брахмана [8, с. 268].

В той же час варто зауважити, що термін «каста» набув більшого поширення на Заході, ніж термін «варна». У джерелах, які ми цитуємо, термін «каста» часто вживається замість терміну «варна».

Концепція «варнашрами» – релігійно-морального та правового статусу індуса залежно від належності до конкретної варни – основа ортодоксального індуського права [10, с. 31].

Дуже цікаво відзначити, що подібний поділ на 4 варни мають курди, іранці Авести [7, с. 23] та чимало інших давніх та сучасних народів, суспільний устрій яких базується на ведичних джерелах.

Такий само поділ мало і суспільство скіфів.

Давньогрецький історик Геродот у своїй «Історії» викладає скіфську легенду про походження скіфів: «Скіфи кажуть, що їхній народ є наймолодшим, серед усіх народів, і ось як це сталося. Їхня країна була пустелею, і перша людина, що там з'явилася, був такий, що називався Тіргатаєм. Батьками цього Тіргатая, як вони кажуть, але я цьому не вірю, були, за їхнім твердженням, Зевс і дочка бога ріки Борисфену. Від них походив Тіргатай, і в нього було троє синів: Ліпоксай, Арпоксай і молодший Колаксай. Коли вони були царями, з неба впали на скіфську землю зроблені з золота плуг, ярмо, сокира і чаша. Перший побачив їх старший син і наблизився, щоб їх узяти, але все це золото, коли він підійшов, туди, почало горіти. Від віддалився, і тоді до них підійшов другий, але із золотом сталося те саме. Отже, так своїм полум'ям прогнало їх золото. Проте, коли до нього наблизився третій, молодший, золото згасло і тоді він узяв його собі і пішов із ним додому. І старші брати, після того що вони побачили, погодилися передати все царство молодшому» [5, с. 233].

Варто навести коментар, який надає цій легенді А.О. Білецький, автор приміток до українського перекладу «Історії», який ми цитуємо: «Золоті речі – сокира (сагаріс), чаша та плуг – культові предмети давньоіранських племен» [5, с. 567].

Таким чином, українським читачам не пояснюють легенду. І не даремно. Справа в тому, що українська історична наука не може дати їй належне пояснення. За довгий час досліджень історичного тво-

ру Геродота висувался різні версії, як пояснити небесні дари, що згідно легенди впали на скіфську землю, але жодна не була прийнята як достатньо аргументована. Але виявилось, що для людей, що добре знаються на ведичній культурі, ця загадка розгадати дуже просто. Як свідчить український індолог С.І. Наливайко, символіка небесних дарів прозора: чаша символізує жерців, сокира – воїнів, плуг – землеробів, ярмо — залежних общинників [8, с. 51]. Отже, суспільство скіфів поділялося на 4 варни так само, як і суспільство Індії. Очевидно, що, як і в Індії, скіфське суспільство було сформовано ідеологією вед.

Наведене вище – яскравий приклад того, як знання і розуміння ведичної культури може розкрити таємниці історії. І навпаки: незнання ведичної культури і нерозуміння її ролі в історії людства приховує від сучасників минуле і спотворює історичну картину.

Слов'яни, як і інші народи, що населяли континент Євразія, були носіями ведичної культури. У Велесовій книзі прямо говориться, що «Жреці призвали о Ведах заботитсья, а их украли у нас и не имеем ныне» (Табличка 6Д). Тому є всі підстави вважати, що правопорядок слов'ян (русів), в загальних рисах відповідав правопорядку курдів, індусів, скіфів та інших народів, що населяли континент. Адже, як відомо історикам, арії із заходу на початку II тисячоліття до н.е. мігрували до Індії та принесли туди ведичні порядки.

Про це свідчить, зокрема, те, що всі санскритські терміни на означення чотирьох станів відбиті в козацьких і сучасних українських прізвиськах. А це означає, що й українці, як індійці, іранці та скіфи добре знали поділ суспільства на стани [8, с. 330].

Доказ поділу руського суспільства на варни, подібного до курдського, ми знаходимо безпосередньо у «Велесовій книзі». Для цього ми використаємо переклад Валентини та Юлії Гнатюк як найбільш пізній та найбільш досконалий [4]. Що особливо цінно для нас в цій редакції «Велесової книги», так це те, що в ній подано оригінал тексту та його переклад навпроти один одного, а на початку книги розміщено абетку мови, на якій вона написана, за що ми окремо вдячні перекладачам. Лише завдяки цьому ми виявили те, що може перевернути усі наші сучасні уявлення про структуру суспільства давніх слов'ян.

У таблиці 3-Б написано: «За четьре века до Сурожца хазары «пожали» нас и лишили роды наши (Вече), и взяли на с князьями нашими в кабалу». З першого погляду, тут все зрозуміло: хазари захопили Русь. Але, якщо порівняти переклад із оригіналом, виявляється, що слова «кабала» в оригіналі немає. Зрозуміло, що перекладач вжив слово за змістом. Але чи правильно? Яке слово стоїть в оригіналі? Слово «ряяти». Чи це слово відомо лінгвістам? Так. Як ми вже вказували вище, башкурдський дослідник Салават Галлямов повідомляє, що слово «реат» означає землероб, раб [7, с. 47, 66].

Слово «ряяти» землю неодноразово зустрічаємо у Велесовій книзі: «Велес научил их землю раять и зерно сеять» (табличка 4-Б) [4, с. 39], «Это Велес научил Праотцов наших землю раять и злаки сеять...» (табличка 8(2) [4, с. 91]. «Велес научил Пращуро землю раять, и мы так же делаем...» [4, с. 135]. «...и там перед врагами землю рають и искажённую веру имеют» (табличка 36-А) [4, с. 201]. «Прежде славянский Род был в Горах Великих высоких: там ряяли землю...» (Табл. 38-А) [4, с. 209].

Отже, маємо співпадіння значення слів «ряяти» у Галлямова та у «Велесовій книзі». Вочевидь, і слово «ряяти» означає те саме, що «реяти» у Галлямова — орачі, себто ті, хто ристься у землі, або землероби. Як ми вже з'ясували, згідно ведичного права землероби – це нижча каста, яку навіть отожднюють з рабами.

Наскільки нам відомо, ніхто із дослідників «Велесової книги» – професійних лінгвістів та істориків, не звернув увагу на ці слова. Але саме вони мають ключове значення для розуміння книги і навіть більше – для правильного розуміння історії русів. А ще ширше – правильного розуміння світової історії.

Як ми вказували вище, поряд із кочовим випасом скотини, який у книзі виступає на першому плані, багаторазово також іде мова про землеробство і плоди рослинництва. Землеробством і займалися реятя.

Варто зауважити, що у аріїв касті, традиційним заняттям яких була робота в полі, перебували на найнижчому щаблі суспільної драбини [8, с. 288].

Багаті свідчення про дійсні порядки русів ми можемо знайти у сфері релігієзнавства. Адже слов'янські боги приховують масу таємниць нашої історії.

Про те, хто був аудиторією Велесової книги, найраніше свідчить сама її назва. «Велесова книга», тобто книга Велеса. Велес — один із основних богів ведичної віри русів. Його ім'я виводять то від індоарійського «велу», що означає «луки», «пасовище» (також і в переносному значенні – як «поля

смерті», «луки Наві» або «поля Сварожі») то від кореня «вел» зі значенням «мертвий». То від санскритського «вала» («бала») – «волос», шерсть скотини, а також дієслова «бал» («вал») – зберігати багатство, жити, одарювати. Він – відомий покровитель скоатрів, «скотарський» бог, правитель земних на небесних стад. А той, хто володіє великими отарами, володіє також і багатством, оскільки у часи скотарства (переважно бронзова ера) саме тварини годували, одягали та взували людей, а також слугували як засіб обміну та продажу. Ім'я Велеса та похідний від нього корінь «вел» стали означати ознаки багатства та впливу: «велий» («великий»), «велеть», «величать» [4, с. 341-342].

Отже, багатство в ті часи асоціювалося навіть не із землями, а із кількістю скотини. Основою економіки арійського суспільства було скотарство, а головне багатство — худоба [8, с. 204]. Такий самий підхід ми можемо зустріти у Старому Заповіті стосовно кочових жителів Передньої Азії. Отже, уявлення про багатство, які відобразилися у ведичній вірі русів, походили із скотарських, а не землеробських реалій.

Велес — бог скотарів. Ось і відповідь на питання, для кого написана «Велесова книга»: вона написана для людей, покровителем яких виступає Велес. Очевидно, що бог скотарів патрує скотарів. Ось чому автори книги кажуть читачам «наші степи широкі», «наша сила в степах», «наші стада чисельні», «захистимо степи наші», тощо.

Літописець Нестор у «Повісті временних літ» пише, що під час укладення мирного договору із греками (907 рік) Олег Віщий з дружиною «по Руссоку закону кляшася оружьемъ своимъ и Перуномъ богомъ своим, и Волосомъ скотымъ богомъ» [4, с. 342].

Велес також здавна (якщо не з самого початку) був пов'язаний із Нижнім світом, тобто світом Наві, світом Смерті. У циклі пір року йому відповідає Зима. У литовській мові досі збереглися слова *welis* – «покійник» та *welsi* – «душі мертвих», а також поняття Вальгалли у давньоскандинавському епосі, як раю для загиблих воїнів [4, с. 341-342].

Таким чином, бачимо множинність функцій та версій походження етимології бога Велеса. Можна навіть сказати, що не зовсім зрозуміло, як усе це поєднується в одному образі. Чому військо київського князя кляється не лише богом війни, але й богом скотини? Чому Велес – бог світу мертвих? Який стосунок має Вальгалла до пасовищ чи худоби? Нарешті, як пов'язані поняття «пасовище», «мертвий», «шерсть», «багатство» як етимологічні корені імені Велеса? Маємо набір різних понять.

Проте якщо прийняти версію, згідно якої серед русів була каста скотарів, які одночасно були воїнами, і їх покровителем був бог Велес, тоді дивовижним чином розрізнені факти складаються в цілісну картину і все стає на свої місця.

Продемонструємо це спершу на варіантах походження імені Велес, які ми вже наводили вище. Пасовище – місце випасу худоби. Шерсть – продукція, яку отримують від худоби. Багатство, як ми вже згадали, вимірювалося поголів'ям худоби. Мертвий, смерть – це стосується воїнів, адже вони вбивають і самі гинуть на полях боїв. До-речі, на *полях* боїв, а не на чомусь іншому, оскільки збройні сутички відбувалися, як правило, на зручних для цього відкритих місцях – степах, де також випасали худобу.

Тепер зрозуміло, чому Велес – бог світу мертвих. Серед усіх варн найчастіше передачасна смерть спіткає воїнів, тому їх патрує бог Смерті. Після смерті в бою вони потрапляють до Вальгалли. Зрозуміло і те, чому князь Олег із дружиною клялися Перуном та Велесом – обидва боги є покровителями касты воїнів.

Таким чином, під началом Велеса перебувають як поля трави, які дають поживу худобі, так і поля смерті – місце, куди потрапляють загиблі воїни. Отже, він «покриває» обидві функції відповідної касты – скотарство та війну.

На сказане вище можна заперечити, що Велес відомий як бог достатку, що асоціювався із землеробством. Дійсно, за даними сучасних дослідників, зі зміною суспільного укладу та переходом до землеробства Велес стає богом родючості. У «Велесовій книзі» відображена спадкоємність цього процесу, і ніхто інший, як Велес, «навчив прашурів наших землю ряяти та злаки сіяти, і жати, звиваючи снопи на полях... І ставити Снопа біля Вогнища, та шанувати його як батька божого – Батьком нашим, а Матір'ю – Славу» (дош. 8.2) [4, с. 344]. Таким чином, Велес став опікуватися і ряятами.

Проте, як відзначає академік Б.А. Рибаків, «додаткові землеробські функції божества не усунули його основної сутності: аж до християнізації Русі Велес-Волос зберіг своє значення «скотного бога» у прямому значенні цього слова. Лише так могло відбутися заміщення Велеса за співзвучністю імен зі святим Василієм, що став на російському ґрунті покровителем худоби аж до 19 торіччя [4, с. 344].

Отже, «Велесова книга» кореспондує сучасним науковим знанням про релігію давніх слов'ян і не залишає нам сумнівів щодо того, хто такий Велес і кого він патронус. Лише контекст варнового устрою згідно ведичного правопорядку повністю пояснює зміст та значення «Велесової книги», а також постать Велеса у пантеоні руських богів та, ширше, взагалі історію русів.

Матір Сва. Один з основних образів «Велесової книги» – жіноча богиня Матір-Сва. Дивовижно, але цей образ досі невідомий, а якщо точніше, настільки забутий, що не згадується в жодному із відомих нині давньослов'янських літописів, ані навіть у слов'янському фольклорі та міфології. Він відсутній як в писемній, так і в усній традиції. Хоча якісь його відголоски, напевно, збереглися, що дозволило дослідниці Марії Гимбутас у книзі «Боги та богині» (вид. 1973 р.) говорити про слов'янську «велику Птаха-Богиню». Цей образ розкритикував авторитетний радянський дослідник Б.А. Рибаків як «недостатньо обґрунтований». Але ось «Птаха-Богиня» виникає перед нами на сторінках «Велесової книги» в усьому своєму блиску та красі! І не мимохідь, а в багаторазових описах та повторах надається доволі повне уявлення про сутності, функції і навіть зовнішність божества [4, с. 327].

Цитований вище абзац упорядників «Велесової книги» видання «Амріта-Русь» (Москва, 2018) має для нас виняткове значення.

По-перше, теоретичний здогад, що впливає із загального змісту слов'янського світогляду, який побачила Марія Гимбутас, знайшов своє повне підтвердження. Тобто Матір-Сва «Велесової книги» не просто органічно вписалась у наш пантеон богів, а заповнила наявну прогалину, на яку вказувала дослідниця. В той же самий час крупний авторитет у галузі слов'янської міфології — академік Рибаків, помилявся.

По-друге, образ Матері-Сва повністю відсутній у наявних писемних та навіть усних джерелах в той самий час, коли він впливає із загальної картини руської міфології. Це досить прозоро свідчить про те, що він був свідомо видалений. І на це були витрачені такі потужні зусилля, що його не зберегла навіть усна традиція. А це означає, що він має для когось особливу небезпеку.

По-третє, образ Матері-Сва – це міфологічний образ засновниці руського роду, про що свідчать численні місця «Велесової книги» [4, с. 328]. Образ засновника роду завжди має особливе значення для будь-якого давнього суспільства. Без нього плем'я чи етнос стає наче безрідним, немов безбатченком. Також образ засновника пояснює характер і особливості того чи іншого етносу.

«Велесова книга» багаторазово згадує давніх арійських богів, які відомі сучасникам як боги індуїзму: Сурья, Індра, Вішну (Вишень), Крішна (Кришень) та інші. А це свідчить про те, що автори книги додержувались ведичних вірувань.

Отже, сучасні дані релігієзнавства не суперечать нашим попереднім висновкам про суспільний устрій русів, а, навпаки, підтверджують і доповнюють їх.

Якщо прийняти до уваги все викладене вище, то легко пояснити, чому «Велесова книга» мовить про слов'ян як про кочових мешканців степів. А також дати відповідь на запитання: для кого була написана Велесова книга?

Руси згідно Вед поділялися на варни. Нижчою варною були землероби, вищими – скотарі (воїни) та волхви (жерці). Саме жерці, як представники науки, і писали книжки. Але, як і в інших народів, у русів жерці не були просто вченими у сучасному розумінні цього слова. Вони були політиками, представниками вищої варни (і вищої влади). Тому у важкий для Русі час вони написали політичну пропаганду для воїнів (скотарів) – «Велесову книгу». Адже саме воїни-скотарі брали участь у збройних конфліктах та розподілі здобичі. Землероби участі у боях не брали і, відповідно, здобичі також не мали. Тому писати для них заклики до збройного опору не мало жодного сенсу.

Можна навести чимало інших переконливих доказів, які свідчать, що автори «Велесової книги» звертаються саме до варни воїнів. Наприклад, у книзі часто згадують ритуальний хмільний напій «суриця». Сура в індійській міфології – богиня хмільного напою, дочка бога Варуни, покровителя царської влади й воїнського стану, тотожного Дажбогові. Сура й сам напій (суриця «Велесової книги») – його вживали лише царі й воїни [8, с. 419].

Таким чином, наша гіпотеза про поділ руського суспільства на осідлих землеробів та кочових скотарів дає пояснення на запитання, чому слов'яни «Велесової книги» зображені як кочівники степів. Вона всебічно підтверджується різними даними, несуперечливо пов'язує між собою велику кількість історичних фактів і не породжує нових суперечностей.

Проведене дослідження дає нам змогу внести свій вклад у вирішення проблеми автентичності «Велесової книги». Ніхто з відомих нам дослідників книги у своїх публікаціях [3, 4, 8, 11] навіть не намагався пояснити, чому слов'яни у ній зображені кочівниками і скотарями. Це свідчить про ней-

мовірну силу стереотипів: науковці, так само, як й інші їх сучасники, є продуктом своєї епохи, вони виховані у певних традиціях. Схема осідлості і землеробства слов'ян настільки сильно панує над розумом сучасників, що навіть науковці в більшості випадків не можуть вийти за її межі. Тому попередні дослідники просто ігнорували все, що суперечило їх усталеним уявленням про предмет дослідження. Тоді виникає закономірне питання: для чого фальсифікатору витрачати стільки зусиль, виписувати вигаданою абеткою образи, які все одно не сприймуть сучасники? І чому ці образи так точно співпадають із сучасними даними про ведичні порядки давніх аріїв? Вочевидь, ніякого фальсифікатора ніколи не існувало. Просто «Велесова книга» розкриває втрачену історію, яка суперечить вигаданим історичним схемам.

Висновки. До прийняття християнства Русь мала ведичні вірування. Веди визначали основи держави і права Русі. Суспільство русів поділялося на варни, так само як суспільство індусів. Правовий статус людини у суспільстві залежав від належності до певної варни. Представники нижчої варни займалися землеробством і вели осідлий спосіб життя. Займали переважно лісову та лісостепову кліматичні зони. Представники вищої варни займалися скотарством і вели кочовий спосіб життя. Переважно займали степову кліматичну зону. Вони були воїнами. Лише із середовища вищої воїнської варни руси обирали своїх князів. Такий само суспільний устрій мали скіфи та курди. Варново-кастовий поділ суспільства лежить в основі розвитку суспільного устрою Русі, так само як і більшості народів Європи та Азії. Для науки держави і права він має високе методологічне значення: розвиток держави, права й політичної історії не може бути розкритим повною мірою без його урахування.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження в галузі історії держави та права будуть здійснюватись у світлі варново-кастового устрою ведичного суспільства. Такий підхід дозволить розкрити дійсний зміст подій з історії Русі та інших країн. Суспільний устрій Русі та інших народів Європи буде розглянуто більш детально (наскільки це дозволяють доступні джерела).

Список використаних джерел:

1. Греков Б. Киевская Русь. М: ООО «Издательство АСТ», 2004. 671с.
2. Гумилёв Л.Н. Древняя Русь и Великая степь. М: Айрис-пресс, 2011. 736 с.
3. Рассоха І. Справжність Велесової книги: науковий доказ. Київ: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 320 с.
4. Велесова книга со словарём. Пер. и коммент. Валентина и Юлии Гнатюк. 11-е изд. М: Свет, 2018. 608 с.
5. Геродот. Геродота турійця з Галікарнасса «Історій» книг дев'ять, що їх називають музами. Пер., передмова й примітки А.О. Білецького; Худож.-іл. І.І. Яхін; Худож.-оформлювач Б.П. Бублик. Харків: Фолю, 2006. 655 с.
6. А. Стрингольм. Походы викингов. АСТ Москва, 2007. 399 с.
7. Галлямов С.А. Древние арии и вечный Курдистан. М: Вече, 2007. 560 с.
8. Наливайко С.І. Індоарійські таємниці України. К: Видавець Сергій Наливайко, 2009. 448 с.
9. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія: навч. посіб. для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. За ред. В.Д. Гончаренка. Кол. Упорядників: В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький, М.М. Страхов, С.І. Пирогова. К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 716 с.
10. Крашениникова Н.А. Индусское право: история и современность. М: Изд-во Моск. ун-та, 1982. 192 с.
11. Цибулькин В.В., Сивальнёв А.Н., Сердюченко М.Н. «Велесова книга»: быль и мифы Славянской цивилизации. К: ЧП Зеленский В.Л., 2016. 480 с.